

Fine Arts
ISSN: 1308 7290 (NWSAFA)
ID: 2016.11.1.D0171

Status : Review
Received: February 2015
Accepted: January 2016

Ebru Alparslan

Erciyes University, ebrualparslan06@gmail.com, Kayseri-Turkey

<http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2016.11.1.D0171>

**VAKIF KAYITLAR ARŞİVİNDE BULUNAN VAKFİYELERE AİT DERİ CİLT
ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ**

ÖZ

Bu çalışma, T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivinde (Ankara) yürütülmüştür. Çalışma kapsamında, Vakıf Kayıtlar Arşivinde bulunan ve Geleneksel Türk Cilt Sanatımızı temsil eden, yüzyıllar öncesine uzanan geçmişi ile milli miras niteliğinde olan Vakfiye Ciltleri incelenmiştir. Arşivde yapılan incelemelerde, Osmanlı tarihi ve kültürü açısından oldukça önemli belge niteliğinde olan Vakfiyeleri kaplayan sekiz adet deri cilt örneği; yapım ve süsleme teknikleri, yapım ve süslemede kullanılan gereçler, kullanılan renkler, motif ve kompozisyon özellikleri gibi niteliksel özellikleri açısından incelenmiş ve fotoğrafları ile belgelenecek tanıtılmaya çalışılmıştır. Ayrıca incelenen eserlerin ait oldukları dönemler ve eser künyelerine ilişkin bilgiler Vakıf Kayıtlar Arşivi envanterlerinden elde edilen verilere göre düzenlenmiş ve açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vakıf Kayıtlar Arşivi, Vakfiye, Cilt Sanatı, Deri Cilt, "Şemse"

**FOUNDATIONS IN OTHER RECORDS ARCHIVE INVESTIGATION OF THE LEATHER
BOOKBINDING SAMPLE TO FOUNDATIONS**

ABSTRACT

This research was conducted in T.C. Prime Ministry General Directorate of Foundations, Foundation Records Archive (Ankara). In this study, T.C. Prime Ministry General Directorate of Foundations Records Archive Foundation (Ankara) of the covering the leather book bindings foundations was examined. Foundation Records Archive in is located in and representing the Traditional Turkish Bookbinding Art, the Foundation's national heritage character and history of bookbinding that stretches back centuries were examined. The investigations carried out in the archives, eight samples of leather covering of bookbinding which is quite important document which charted in terms of Ottoman history and culture; production and decoration techniques, materials used in construction and decoration, used colors, motifs and compositions have been described, documented and examined the qualitative characteristics such as features and photos. In addition, information relating to the investigation period of the works and the work they are organized according to catalog data obtained from the Foundation Records Archive inventory and explained.

Keywords: Foundations Records Archive, Foundation, Bookbinding Art, Leather Bookbinding, "Şemse"

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

1.1. T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivi Hakkında Genel Bilgiler (T.C. Prime Ministry General Directorate of Foundations Foundations Registration General Information About the Archive)

Bu çalışmaya kaynak teşkil eden ve incelenen "Vakıf Kayıtlar Arşivi"; T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı birimine bağlı olarak Ankara-Ulus'ta faaliyet göstermektedir. Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait olan ve günümüze kadar kurulmuş olan vakıfların hukuki dayanağını teşkil eden belgelerin toplandığı en büyük arşiv, Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşividir. Vakıflarla ilgili belgelerin çoğu günümüzde Vakıf Kayıtlar Arşivinde bulunmaktadır [1]. Ayrıca, bazı vakfiye ve benzeri belgeler; tarihsel süreç içerisinde çeşitli sebeplerle başka kuruluşlara nakledilmiş (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dairesi Başkanlığı, Tapu Ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Topkapı Sarayı Müzesi ve Süleymaniye Kütüphanesi v.b.), çeşitli şahısların elinde kalmış ve hatta birçoğu çeşitli ülkelerdeki şahsi koleksiyonlara veya müzelerle taşınmıştır [1 ve 2].

Vakıf Kayıtlar Arşivi; vakıf gayrimenkullerin tapusu, yapılacak hizmetlerin kapsamını içeren vakfiye, ferman, hüccet, berat gibi vakıflarla ilgili belgelerin bulunduğu arşivdir. Bu Arşivdeki defter ve belgelerde kaydı bulunmayan bir vakfın, hukuki dayanağı da bulunmamaktadır. Araştırma kapsamında incelenen Vakıf Kayıtlar Arşivinde halen 2370 adet vakfiye ve kütük defteri bulunmakla beraber; bu defterlerde 27.021 adet vakfiye ve benzeri belgenin yanında, çeşitli işlemlere ait belgeler de yer almaktadır [1].

1.2. Vakfiye Defterleri ve Kapsamı Hakkında Genel Bilgiler (General Information about the Foundation and the Scope of the Book)

Vakfiye: Bir vakfın şartlarını bildiren belgelere genel olarak verilen isimdir. Vakıfname olarak da bilinmektedir [3]. Vakıf gayrimenkullerine ilişkin tapu, vakfın kimler tarafından idare olunacağı, vakıf hizmetlerinin kapsamı, bu hizmetlerin nasıl yürütüleceği ve çeşitli vakfiyelerin kayıtlı olduğu defterler, "vakfiye defterleri" olarak bilinmektedir [1 ve 4].

Vakıf Kayıtlar Arşivinde kayıtlı bulunan vakfiye ve benzeri belgeler dönemleri itibariyle; Selçuklular, Beylikler, Osmanlı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve Türkiye Cumhuriyeti devirlerine ait belgeler olmak üzere başlıca dört grupta toplanmaktadır. Özellikle Osmanlı Devleti Döneminde, dini hizmetler, kentsel hizmetler, sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler, eğitim-öğretim hizmetleri gibi faaliyetler yüzyıllar boyunca çeşitli vakıflar tarafından yürütülmüştür. Bu nedenle, Vakıf Kayıtlar Arşivinde bulunan belgeler; hukuksal açıdan önemli olmalarının yanında, Osmanlı tarihi, kültürü ve medeniyeti açısından da emsalsiz bir hazine değerine sahiptir [1].

Bu belgeler büyük ölçüde Arapça, Farsça, Osmanlıca dillerinde yazılmış olmakla beraber, Selçuklular Döneminden başlayan ve harf inkılâbına uzanan tarihsel süreç içerisindeki yazı türlerinin her çeşidi kullanılmıştır. Bu belgeler; hat ve tezhip sanatının en güzel örneklerini temsil edecek nitelikte olmalarının yanı sıra, kullanılan kağıt cinsleri ve vakfiye defterlerini kaplayan deri ciltler bakımından da dikkati çekmektedir [1 ve 2].

1.3. Türk Cilt Sanatı ve Türk Süsleme Motifleri İle İlgili Bazı Terimler (Turkish Bookbinding Art and Turkish Decorative Patterns Related to Some Terminology)

Çalışma kapsamında sözü edilen; Türk cilt Sanatı ve Türk Süsleme Motifleri ile ilgili bazı terimler ve anlamları, kavramsal açıdan sıralanmış ve literatür bilgileri aşağıda verilmiştir.

- **Şemse:** Şems Arapça'da "güneş" anlamına gelmektedir [5]. Şemse ise; eski kitap ciltlerinin üzerine yapılan güneş biçimindeki süsleme motifinin adıdır [5 ve 6].
- **Altın Ayırma Şemse:** Motiflerin zemin kısmının altın ile boyanırken, motiflerin ise kabartma biçimde derinin kendi renginde bırakıldığı şemse uygulama tekniğine verilen isimdir [6 ve 7].
- **Üstten Ayırma Şemse:** Motiflerin zemin renginin derinin kendi renginde bırakıldığı, motiflerin ise altın ile bezendiği şemse tekniğine verilen isimdir [7].
- **Mülemma Şemse:** Motiflerin zemin kısmının ve kabartma kısımlarının altın ile boyandığı şemse tekniğine verilen isimdir [8].
- **Salbek:** Şemsenin alt ve üst kısmında bulunan süslü paftalara "salbek" denir [8].
- **Dendan:** Farsça'da dış anlamına gelmektedir [9]. Şemselerin etrafındaki her bir eğri kesime, "Dendan" adı verilmektedir [8].
- **Miklep:** Cildin sol kapağı üzerinde bulunan ve ön tarafı örten bölüme verilen isimdir [10].
- **Köşebent:** Cilt kapağının dört köşesindeki iki yanı düz, iç bakan kısımları dendanlı ve dilimli olan üçgen bölüme verilen isimdir [8 ve 10].
- **Cetvel Çekmek:** Cilt kapağı üzerine düz çizgilerle süsleme yapılması işlemi "cetvel çekmek" şeklinde isimlendirilir [11].
- **Bordür:** Çerçeve veya pervaz olarak da adlandırılmaktadır. Cilt kapaklarının dış kenarlarını, şemse ve köşebentleri çevreleyen süsleme unsurudur [8].

Bitkisel Motifler

- **Naturalist çiçek / Çiçek:** Gül, lale, sümbül, karanfil, nergis gibi çiçek çeşitleri; naturalist ve stilize edilmiş üslupta Türk Süsleme Sanatları içerisinde yaygın olarak kullanılmıştır [11 ve 12].
- **Hatai:** Türk Süsleme Sanatının temel desenleri arasında yer alan hatai; genellikle kökenleri belli olmayacak derecede stilize edilmiş olan çiçek, yaprak ve tomurcuklarla oluşturulmuş motiflere verilen isimdir [12].
- **Yapraklar:** Türk Süsleme Sanatlarında stilize edilmiş yapraklar, doğal yapraklar, hançer ve geometrik şekilli yapraklar gibi çeşitli yaprak motifleri kullanılmıştır [11 ve 12].

Hayvansal Motif

- **Rumi:** Orta Asya kökenli bir motif çeşidi olan Rumi motifi; genellikle hayvanların kanat, bacak ve bedenlerinin bir bölümünün stilize edilmesiyle oluşturulmuştur Türk Süsleme Sanatında asırlardır kullanılmaktadır [12].

Sembolik Motif

- **Bulut:** Doğadan stilize edilmiş bir motif çeşidi [11] olmakla beraber "Çin Bulutu" olarak da bilinmektedir. Türk Süsleme

Sanatında yaygın olarak kullanılan bu motif, Çin sanatına ait belgelere göre; mitolojik varlıklardan olan ejderha ve simurg'un boğuşmaları sırasında burunlarından çıkan ateşi ve buharı simgelemektedir [12]. Mitolojik hayvan motifleri kendine has üslubu ile asırlardır Geleneksel Türk Sanatlarında süsleme ögesi olarak kullanılmaktadır [13].

Tamamlayıcı motifler

- **Nokta, tığ:** Yazma kitap süslemesinde özellikle de tezhip ve kitap sanatlarında kullanılan, yardımcı süsleme elemanlarıdır Tığ süslemelerinde çoğunlukla çizgi, nokta ve küçük kıvrımlardan yararlanılmıştır [14 ve 15].

Geçmeler

- **Zencirek (Zencerek):** Cilt kapağının kenarlarında bulunan bordür içerisine altın yaldız ile yapılan, zincir halkaları şeklindeki motif çeşididir. Zencirek motifi genel olarak, cilt kapağının kenarlarında bulunan bordür içerisine altın yaldız ile uygulanmıştır [5 ve 16].

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu çalışmada, T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivinde bulunan deri ciltler üzerinde çalışılmıştır. Çalışma kapsamında Osmanlı medeniyetini yansıtan ve günümüze taşıyan, aynı zamanda; tarihsel, kültürel ve sanatsal hazine olma niteliği taşıyan Vakfiye Defterlerini kaplayan deri ciltler niteliksel özellikleri açısından incelenmiş, fotoğrafları ile belgelenecek tanıtılmaya çalışılmıştır. Geçmişten günümüze kadar ulaşan, Türk Cilt Sanatımızı temsil eden ve milli kültür-sanat hazinesi niteliğinde olan eserlerin tespit edilmesi, incelenmesi ve belgelenecek tanıtılmasının; gelecek nesillere aktarılabilmesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir

3. DENEYSEL ÇALIŞMA (EXPERIMENTAL METHOD-PROCESS)

Çalışma kapsamında; T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Vakıf Kayıtlar Arşivinde bulunan Vakfiye defterlerini kaplayan 8 adet deri cilt örneği üzerinde çalışılmıştır. Deri ciltler; Vakfedilen kişi bilgileri, vakfiye defterlerinin ait oldukları dönemler açısından incelenmiş, aynı zamanda; deri ciltlerin yapım ve süsleme teknikleri, yapımında kullanılan gereçler, renk, motif-kompozisyon özellikleri gibi niteliksel özellikleri açısından detaylı bir şekilde analiz edilerek ve fotoğrafları ile belgelenecek tanıtılmaya çalışılmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMALAR (FINDINGS AND DISCUSSIONS)

4.1. Vakıf Kayıtlar Arşivinde Bulunan Vakfiye Defterlerini Kaplayan Deri Ciltler (Foundations Records Found in the Occupying the Book of Leather Bookbindings Foundation)

Bu çalışma, T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivinde yürütülmüştür. Çalışmada kapsamında; söz konusu arşivde bulunan "Vakfiye Defterleri"ni kaplayan deri ciltler incelenmiştir. Çalışma kapsamında arşivde bulunan deri cilt örneklerinin; Vakfedilen kişi bilgileri, vakfiye defterlerinin ait oldukları dönemler açısından incelenmesi, bunun yanı sıra; deri ciltlerin yapım ve süsleme teknikleri, yapımında kullanılan gereçler, renk, motif-kompozisyon özellikleri gibi niteliksel özellikleri açısından detaylı bir şekilde analiz edilmesi ve fotoğrafları ile belgelenecek tanıtılması amaçlanmaktadır. Deri ciltlerin niteliksel özellikleri ile ilgili bilgiler; arşiv envanterleri ve arşiv

yetkilileri ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilerek açıklanmıştır. Vakıf Kayıtlar Arşivinde incelenen Vakfiye Ciltlerinin; 17. ve 19. yüzyıllar arasındaki dönemlere ait oldukları belirlenmiştir. Deri ciltler incelendiğinde, şemselerin uygulanma biçimlerine göre; "**Altan Ayırma Şemse**", "**Üstten Ayırma Şemse**" ve "**Mülemma Şemse**" şeklinde adlandırılan şemse süsleme tekniklerinin uygulanmış olduğu tespit edilmiştir. Vakıf Kayıtlar Arşivinde incelenen ve Fotoğraf 1'de görülen Vakfiye cildi; III. Murat Dönemine (17.yy.) tarihlendirilmektedir. Kızıl kahve renkli meşin deriden yapılmış olan deri cilt üzerinde **Altan Ayırma Şemse** tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının merkezinde, oval şemse ve yuvarlak mıklep şemsesi içerisinde; hatai, yaprak, çiçek motifleri ve bulut motifleri (sembolik motif) uygulanmış olmakla beraber, şemseye bağlı salbekler içerisinde ise; hatai motifinin uygulanmış olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra; şemse, salbek ve köşebentlerin dandanlı kenarlarına yıldız ile tığ (tamamlayıcı motif) süslemeleri yapılmıştır. Cilt kapağını çevreleyen bordür yıldız ile renklendirilmiş, süsleme tamamlanmıştır. Envanter numarası "1396" dır.

Fotoğraf 1. III. Murat Dönemine (17.yy.) tarihlendirilen deri cilt
(Photo 1. III. Murat Period (17th century) dated leather binding)

Fotoğraf 2a
(Photo 2a)

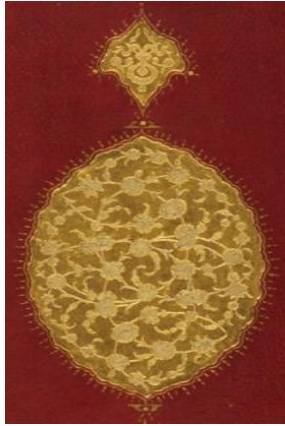
Fotoğraf 2b
(Photo 2b)

Fotoğraf 2a-2b. 17.yüzyıla ait deri ciltten detay
(Photo 2a-2b. A detail from the 19th century, the leather binding)

I. Mahmud Dönemine ait olan (18.yy.) "Hatice Usta Vakfiyesi" cildi Fotoğraf 3'de görülmektedir. Kırmızı renkli meşin deriden yapılmış olan cilt üzerinde; "Mülemma Şemşe" tekniği uygulanmıştır. Yıldız ile renklendirilmiş olan cilt kapağının merkezinde salbekli ve kenarları dendanlı oval şemse, cildin mıklep kısmında ise yuvarlak şemse bulunmaktadır. Şemseler ve şemseye bağlı salbekler içerisinde hatai, yaprak, kıvrımlı dal gibi bitkisel motifler görülmektedir. Şemse ve salbeklerin dendanlı kenarlarına tığ ve nokta motifleri uygulanmıştır. Cilt kapağını çevreleyen bordürler içerisinde, yıldız ile renklendirilmiş zencirek motifleri bulunmaktadır. Envanter numarası "1404"dür.

Fotoğraf 3. I. Mahmud Dönemine (18.yy.) tarihlendirilen deri cilt
(Photo 3. I. Mahmud Period (18th century) dated leather binding)

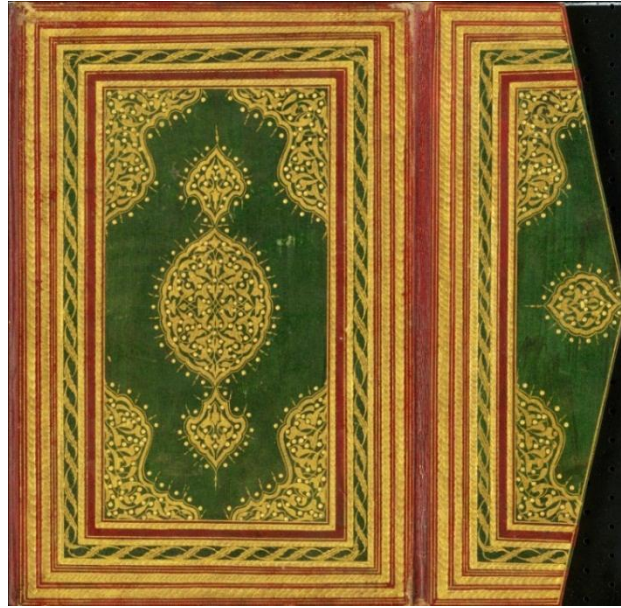
Fotoğraf 4a
(Photo 4a)

Fotoğraf 4b
(Photo 4b)

Fotoğraf 4a-4b. 17.yüzyıla ait deri ciltten detay
(Photo 4a-4b. A detail from the 19th century, the leather binding)

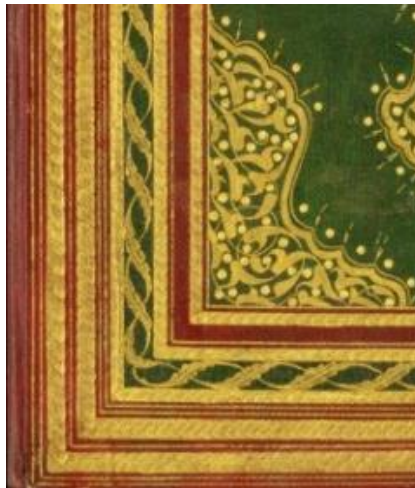
Fotoğraf 5'te görülen deri cilt II. Mahmud Dönemine (19.yy.) aittir. Yeşil renkli meşin deriden yapılmış deri cilt üzerinde "Üstten Ayırma Şemse" tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının merkezinde bulunan oval şemse ve salbekler içerisinde, ayrıca cildin miklep kısmında bulunan miklep şemsesi içerisinde; yıldız ile renklendirilmiş olan rumi motifleri ve tamamlayıcı motif (nokta) görülmektedir. Oval şemsenin ve miklep şemsesinin dendanlı kenarlarında yıldız ile renklendirilmiş tamamlayıcı motifler (nokta, tığ) uygulanmıştır. Cilt kapağı üzerinde ve cildin miklep kısmında bulunan köşebentler içerisinde de rumi motifleri ve nokta motifi uygulanmış, köşebentlerin dendanlı kenarlarına nokta ve tığ süslemeleri yapılmıştır. Cilt kapağı üzerinde bordürler içerisinde yıldız ile renklendirilmiş olan zencirek ve yaprak motifleri görülmektedir. Envanter numarası "1414" dür.

Fotoğraf 5. II. Mahmud Dönemine (19.yy.) ait deri cilt
(Photo 5. II. Mahmud Period (19th century) of leather binding)

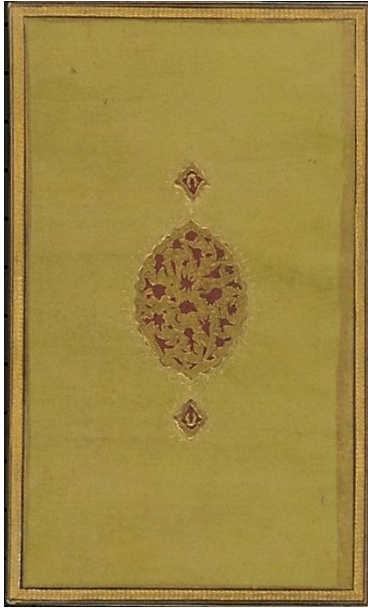
Fotoğraf 6a
(Photo 6a)

Fotoğraf 6b
(Photo 6b)

Fotoğraf 6a-6b. 19.yüzyıla ait deri ciltten detay
(Photo 6a-6b. A detail from the 19th century, the leather binding)

Fotoğraf 7’de, I. Mahmud Dönemine (18.yy.) tarihlendirilen “Ali Cenab Kadın Vakfiyesi”ne ait deri cilt görülmektedir. Açık yeşil renkli meşin deriden yapılmış olan cilt üzerinde, **“Alttan Ayırma Şemse”** tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının merkezinde oval şemse içerisinde ve miklep kısmında yuvarlak şemse içerisinde; hatai, yaprak, hançeri yaprak ve çiçek motifleri uygulanmış olmakla beraber, oval şemsenin alt ve üst kısmına bağlı olan salbekler içerisinde ise; hatai motifi dikkati çekmektedir. Motiflerin zemin kısmı yıldız ile motifler ise kırmızı renk ile renklendirilmiştir. Şemse ve salbeklerin dendanlı kenarlarında yıldız ile tığ ve nokta süslemeleri yapılmıştır. Cilt kapağını çevreleyen bordürler içerisinde yıldız ile renklendirilmiş zencirek motifleri görülmektedir. Vakıf Kayıtlar Arşivi envanter numarası “1467”dir.

Fotoğraf 8. 18. yy. ait deri cilt

Fotoğraf 9. Ciltten detay

Photo 8. 18th century leather binding) (Photo 9. Detail from the binding)

Fotoğraf 10’da görülen, “Çorlu’lu Ali Paşa Vakfına” ait olan ve 17. ve 18. yüzyıllara tarihlendirilen kahverengi renkli deri cilt üzerinde; **“Mülemma Şemse”** ve **“Alttan Ayırma Şemse”** teknikleri uygulanmıştır. Yıldız ile renklendirilen cilt kapağının merkezinde salbekli ve kenarları dendanlı oval şemse bulunmaktadır. Oval Şemse, salbekler ve köşebentler içerisinde; hatai, yaprak ve kıvrımlı dal motifleri görülmektedir. Şemse, salbek ve köşebentlerin dendanlı kenarlarına çizgi çekilmiş, tığ motifi ile süslemeler zenginleştirilmiştir. Cilt kapağını çevreleyen geniş bordür içerisinde hatai, yaprak ve kıvrımlı dal motifleri mavi renkli boya ile renklendirilmiştir. Cilt kapağı iki farklı kalınlıkta bordür ile çevrelenmiş ve bordürler içerisinde zencirek motiflerinin uygulanmıştır. Cildin miklep kısmı içerisinde de yuvarlak şemse içerisinde hatai, yaprak ve kıvrımlı dal motifleri uygulanmış olmakla beraber, cilt kapağında uygulanmış olan süsleme tekniklerinin miklep kısmında yineleniği görülmektedir. Vakıf Kayıtlar Arşivinde “1502” envanter numarası ile kayıtlıdır.

Fotoğraf 10. Çorlu'lu Ali Paşa Vakfiyesi
(Photo 10. Çorlu'lu Ali Paşa Vakfiyesi)

Fotoğraf 11a
(Photo 11a)

Fotoğraf 11b
(Photo 11b)

Fotoğraf 11-11b. Deri ciltten detay
(Photo 11a-11b. A detail from the leather binding)

Fotoğraf 12'de, Osmanlı Dârüssaade Ağası "Hafız Behram Ağa"nın Vakfiyesi'ne ait deri cilt görülmektedir. 19. yüzyıla tarihlendirilen ve yeşil renkli meşin deriden yapılmış olan cilt kapağının merkezinde; yıldız ile renklendirilmiş olan naturalist çiçek, yaprak ve ince dallardan oluşan bitkisel motif kompozisyonu görülmektedir. Cilt kapağının şemseye yakın olan kısmına çift sıra cetvel çekilmiş, bitkisel motif (yaprak) ve tamamlayıcı motifler (nokta, tığ) ile oluşturulmuş köşebent süslemesi yapılmıştır. Cilt kapağının kenarlarını çevreleyen iki bordürün kenarlarına cetvel çekilmiş ve bordürlerin içerisinde bulunan zencirek motifleri yıldız ile renklendirilmiştir. Cilt kapağının mıklep kısmında da aynı üslupta süsleme kompozisyonları uygulanmış olmakla beraber, cildin sırt kısmında birbirini tekrar eden yaprak motifleriyle oluşturulmuş motif kompozisyonu görülmektedir. Vakıf Kayıtlar Arşivi envanter numarası "1519"dur.

Fotoğraf 12. 19. yüzyıla ait deri cilt
(Photo 12. 19th century leather binding)

Fotoğraf 13a
(Photo 13a)

Fotoğraf 13b
(Photo 13b)

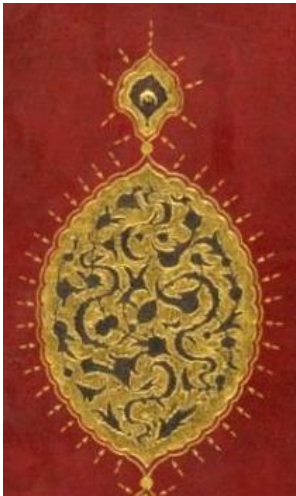
Fotoğraf 13a-13b. Deri ciltten detay
(Photo 13a-13b. A detail from the leather binding)

Fotoğraf 14'de I. Mahmud Dönemine (18.yy.) tarihlendirilen deri cilt görülmektedir. "Vuslat Kadın Vakfiyesi"ni kaplayan deri cilt kapağı; kırmızı renkli meşin deriden yapılmıştır. Cilt kapağı üzerinde "Alttan Ayırma Şemse" tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının merkezinde salbekli ve kenarları dendanlı oval şemse bulunmaktadır. Oval şemse, şemsenin alt ve üst kısmında bulunan salbekler ve köşebentler içerisinde hatai, yaprak, hançeri yaprak ve ince kıvrımlı dal motifleriyle oluşturulmuş motif kompozisyonu görülmektedir. Şemse, salbek ve köşebentlerin dendanlı kenarlarına nokta ve tığ motifleri ile süslemeler yapılmıştır. Cilt kapağının miklep kısmında da içerisinde; hatai, yaprak, hançeri yaprak ve kıvrımlı dal motifleri bulunan yuvarlak şemse bulunmaktadır. Cilt kapağının kenarlarını çevreleyen bordürün kenarlarına cetvel çekilmiş, zencirek motifleri

uygulanmış ve yıldız ile renklendirilmiştir. Cilt kapağı incelendiğinde; motiflerin zemin kısmının ve bordürün yıldız ile renklendirildiği, motiflerin ise siyah renk ile renklendirildiği dikkati çekmektedir. Vakıf Kayıtlar Arşivinde "1468" envanter numarası ile kayıtlıdır.

Fotoğraf 14. I. Mahmud Dönemine ait deri cilt
(Photo 14. I. Mahmud Period of leather binding)

Fotoğraf 15a
(Photo 15a)

Fotoğraf 15b
(Photo 15b)

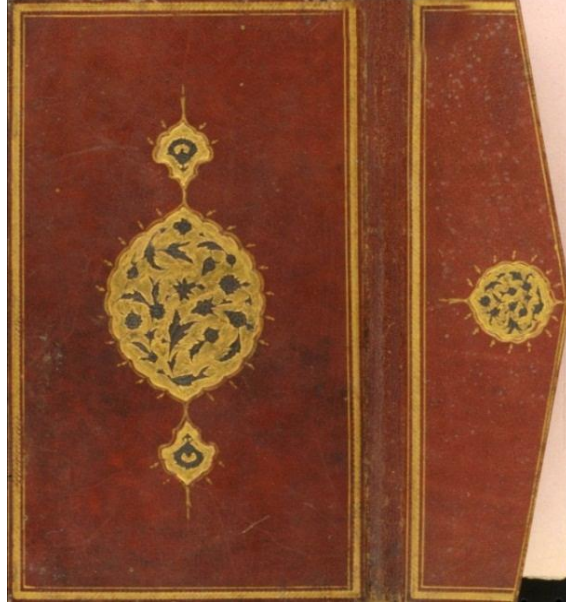

Fotoğraf 15c
(Photo 15c)

Fotoğraf 15a-15b-15c. Deri ciltten detay
(Photo 15a-15b-15c. A detail from the leather binding)

Fotoğraf 16'da, Osmanlı Haznedarbaşı Dârüssaade Ağası "Osman Ağa'nın Vakfiyesi'ne ait deri cilt (17.yy.) yer almaktadır. Kızıl kahve renkli meşin deriden yapılmış olan cilt üzerinde "**Altın Ayırma Şemse**" tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının merkezinde bulunan oval şemse içerisinde ve mıklep kısmında bulunan yuvarlak şemse içerisinde; hatai, yaprak, hançeri yaprak ve çiçek motifleri, şemseye bağlı salbekler içerisinde ise; hatai motifi uygulanmıştır. Deri cilt incelendiğinde; motiflerin zemin kısmının yıldız ile motiflerin ise

siyah renk ile renklendirildiği görülmektedir. Şemse ve salbeklerin dandanlı kenarlarına yıldız ile tığ süslemeleri yapılmış, cilt kapağını çevreleyen bordür içerisinde zencirek motifleri uygulanmış ve yıldız ile renklendirilmiştir. Envanter numarası "1521" dir.

Fotoğraf 16. 17. yüzyıla ait deri cilt
(Photo 16. 17th century leather binding)

Fotoğraf 17a
(Photo 17a)

Fotoğraf 17b
(Photo 17b)

Fotoğraf 17a-17b. 17.yüzyıla ait deri ciltten detay
(Photo 17a-17b. A detail from the 17th century, the leather binding)

5. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND SUGGESTIONS)

Bu araştırma, T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivinde yürütülmüştür. Araştırma kapsamında; sözü edilen arşivde bulunan Vakfiye Defterlerini kaplayan deri ciltler incelenmiştir. Deri ciltler; Vakfedilen kişilere ilişkin bilgiler ve defterlerin ait oldukları dönemler açısından incelenmiş, bunun yanı sıra; deri ciltlerin yapımında ve süslenmesinde kullanılan teknikler, kullanılan gereçler, renkler, motif ve kompozisyon özellikleri gibi karakteristik özellikleri açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, detaylı fotoğrafları ile belgelenecek tanıtılmaya çalışılmıştır.

Vakıf Kayıtlar Arşivinde incelenen Vakfiye ciltlerinin, arşiv envanter bilgilerine göre; 17. ve 19. yüzyıllar arasındaki dönemlere ait oldukları belirlenmiştir. Deri ciltlerin yapımında; "**Altın Ayırma Şemse**", "**Üstten Ayırma Şemse**" ve "**Mülemma Şemse**" tekniklerinin uygulandığı görülmektedir. Deri ciltler motif ve kompozisyon özellikleri açısından incelenmiş; Bitkisel motifler (naturalist çiçek, çiçek, hatayi, yaprak, hançeri yaprak, dal), hayvansal motif (rumi) tamamlayıcı motifler (nokta, tığ), sembolik motif (bulut) ve geçme (zencirek) motiflerinin uygulandığı belirlenmiştir. Ciltlerin yapımında meşin derisinin kullanıldığı, altın yıldız, yıldız ve çeşitli renkli boyaaların süsleme materyali olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Vakıf Kayıtlar Arşivinde bulunan ve araştırma kapsamında incelenen Vakfiye Ciltleri; Osmanlı Devleti döneminden günümüze ulaşan ve Türk Cilt Sanatımızın karakteristik özelliklerini temsil eden, ait oldukları dönemin üstün sanat ve teknik gücünü yansıtan önemli kültür ve sanat değerlerimizdir.

Gerek kamu kurum-kuruluşlarına ait arşivlerde/müzelerde ve gerekse özel koleksiyonlarda bulunan ve muhafaza edilen kültür-sanat hazinelerimizin belirlenmesinin, niteliksel özellikleri açısından incelenmesinin ve fotoğrafları ile belgelenecek gelecek kuşaklara aktarılmasının; Türk Kültürü ve Sanatının tanıtılması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu alanda yapılan ve yapılacak olan nitelikli çalışmaların, geçmişten günümüze ulaşan bir miras niteliğinde olan eserlerin gün ışığına çıkarılması, tanıtılması ve yaşatılması bakımından önemi büyüktür. Aynı zamanda belgeye dayalı çalışmaların, bu alanda çalışan kişilere ve kurumlara kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. <http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=28> (Erişim Tarihi:12.01.2014).
2. Işık, S., Kadioğlu, S. ve Yıldırım, M., (2012). Kuyûd-ı Kadîme Arşiv Kataloğu. C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı Yayın No:4, Ankara.
3. <http://www.tdk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 07.01.2015).
4. <http://www.vgm.gov.tr/icerikdetay.aspx?Id=150> (Erişim Tarihi:07.01.2015).
5. Özen, M.E., (1988).Türk Cilt Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın no:57, Ankara.
6. Yurdadoğ, B.E., (1974). Kitaplıkbilim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
7. Özen, M.E., (1987). "Klasik Cilt Sanatımızın Bazı Özellikleri" Antika Dergisi, Sayı:25, ss:4-11, İstanbul.
8. Özcan, Y., (1990) Türk Kitap Sanatında Şemse Motifi, Ankara: Kültür Bakanlığı Tanıtma Eserleri/31.
9. Özen, M.E., (1985). Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, İstanbul.
10. Çığ, K., (1971). Türk Kitap Kapları, İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Yayınları.
11. Birol, İ.A. ve Derman, Ç., (1995). Türk Tezyini Sanatlarında Motifler, Kubbealtı Neşriyatı/26, İstanbul.
12. Akar, A. ve Keskiner, C., (1978). Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif, Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları, İstanbul.
13. Seçkinöz, M., Alparslan, S., Komşuoğlu, Ş., İmer, A. ve Etike, S., (1986). Resim II Süsleme Resmi Ve Süsleme Sanatları Tarihi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

-
14. Özen, M.E., (1986). "Tezhibde Tığ", Antika Dergisi, sayı:10, ss:44-51, İstanbul.
 15. Özcan, Y., (1990). Türk Kitap Sanatında Şemse Motifi, Ankara: Kültür Bakanlığı Tanıtma Eserleri/31.
 16. Özen, M.E., (1988). Türk Cilt Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın no:57, Ankara.